

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.2.67>

Д. С. Комарницький

доктор філософії з права,
генеральний директор

ТОВ «Центр розвитку економіки і права»
ORCID ID: 0009-0000-6296-8488

УЧАСТЬ УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ ЯК АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ФОРМА ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ЕКСПОРТУ

Враховуючи те, що функції держави поділяються на внутрішні та зовнішні, державна підтримка експорту також реалізується як на національному, так і на міжнародному рівні. Участь України в міжнародних економічних організаціях є однією із адміністративно-правових форм державної підтримки експорту та одним із засобів реалізації зовнішньоекономічної функції держави, і потребує свого подальшого удосконалення.

В умовах глобалізації міжнародних та, зокрема, міжнародних економічних відносин, більш яскраво проявляється взаємозалежність держав у їх політичному, економічному, соціальному та культурному розвитку. Виникає багато питань, вирішення яких потребує спільних зусиль держав та координації їхніх дій. Одним із способів вирішення зазначених питань є участь у роботі міжнародних організацій.

Під міжнародною економічною організацією слід розуміти різновид міжнародної організації, яка покликана сприяти і забезпечувати міжнародне економічне співробітництво за участю держав та інших міжнародних організацій, незалежно від того, чи для неї цей напрям є основним або одним із напрямів міжнародного співробітництва.

Аналіз законодавства та практики організаційно-правового забезпечення підтримки експорту на міжнародному рівні дає можливість зробити висновок про те, що значні можливості у сфері державної підтримки експорту надає участь України у роботі таких спеціалізованих установ системи ООН, як Економічна і Соціальна Рада ООН (ЕКОСОП), Комісія ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ), Організація ООН з промислового розвитку (ЮНІДО), Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО), Європейська економічна комісія ООН (ЄЕК). Ефективні механізми державної підтримки експорту надають Україні співпраця із Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), членство в СОТ та Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Додаткові можливості у сфері державної підтримки експорту надає Україні участь у діяльності ряду регіональних міжнародних організацій.

Ключові слова: зовнішньоекономічні функції держави, міжнародні організації, експорт, міжнародна торгівля.

Постановка проблеми. Враховуючи те, що функції держави поділяються на внутрішні та зовнішні, державна підтримка експорту також реалізується як на національному, так і на міжнародному рівні. Участь України в міжнародних економічних організаціях є однією із адміністративно-правових форм державної підтримки експорту та одним із засобів реалізації зовнішньоекономічної функції

держави, і потребує свого подальшого удосконалення.

Метою статті є дослідження участі України в міжнародних економічних організаціях як однієї із адміністративно-правових форм державної підтримки експорту та одного із засобів реалізації зовнішньоекономічної функції держави.

Стан дослідження. Дослідження правових засад здійснення експорту як виду зовнішньоекономічної діяльності в різній мірі знайшло своє відображення у працях

вітчизняних науковців – представників різних галузей юридичної науки [1–15]. Однак аналіз участі України в міжнародних економічних організаціях як однієї із адміністративно-правових форм державної підтримки експорту та одного із засобів реалізації зовнішньоекономічної функції держави потребує свого подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу. В умовах глобалізації міжнародних та, зокрема, міжнародних економічних відносин, більш яскраво проявляється взаємозалежність держав у їх політичному, економічному, соціальному та культурному розвитку. Виникає багато питань, вирішення яких потребує спільних зусиль держав та координації їхніх дій. Одним із способів вирішення зазначених питань є створення міжнародних організацій шляхом об'єднання в них різних держав. Міжнародні організації є одними із суб'єктів міжнародного права. Держави є основними суб'єктами міжнародного права, і саме їх об'єднання забезпечує створення таких суб'єктів, як міжнародні організації. Держава виступає первинним, а міжнародні організації – вторинним, похідним від них, суб'єктом міжнародного права. Міжнародні організації створюються на основі укладення між державами міжнародних договорів, якими і засновується та чи інша міжнародна організація, або шляхом створення міжнародних організацій іншими міжнародними організаціями [16; 17].

В юридичній науці існує багато визначень поняття міжнародної організації. Узагальнюючи різні формулювання слід погодитися із висновком про те, що міжнародна організація як вторинний, похідний від держав суб'єкт міжнародного права створюється на основі міждержавних угод, а в ряді випадків й іншими способами, з метою об'єднання, координації зусиль держав та сприяння вирішенню проблем міжнародного співробітництва відповідно до їхніх загальних інтересів, керуючись нормами та принципами міжнародного права, а також має свою структуру та органи [17, с. 152].

Міжнародні організації покликані забезпечувати міжнародне співробітництво в різних його напрямках. Одним із таких

напрямів є міжнародне економічне співробітництво. При цьому необхідно наголосити, що для низки міжнародних організацій таке співробітництво є основним напрямом їхньої діяльності (наприклад Світова організація торгівлі, Міжнародний валютний фонд), а для інших лише одним із напрямів міжнародного співробітництва (наприклад ООН). Якщо вести мову про міжнародну економічну організацію, то вона є різновидом міжнародної організації, її діяльність в основному відбувається у сфері міжнародних економічних відносин, а у ряді випадків і в інших сферах. Слід погодитися із висновком про те, що під міжнародною економічною організацією слід розуміти різновид міжнародної організації, яка покликана сприяти і забезпечувати міжнародне економічне співробітництво за участю держав та інших міжнародних організацій, незалежно від того, чи для неї цей напрям є основним або одним із напрямів міжнародного співробітництва [17, с. 152–153].

Зупинимося на загальному огляді напрямів та організаційно-правових засад міжнародного економічного співробітництва України із основними універсальними та спеціалізованими економічними міжнародними організаціями.

Так, Україна у 1945 р. стала однією із держав-співзасновниць ООН. До 1991 р., перебуваючи у складі Радянського Союзу, Україна мала в ООН власне представництво на рівні де-юре незалежної країни. Про високий авторитет нашої держави в ООН як у вказаний, так і в новітній періоди її розвитку, свідчить її неодноразове обрання до Ради Безпеки ООН – органу, на який країнами-членами ООН покладено головну відповідальність за підтримання міжнародного миру та безпеки (1948–1949, 1984–1985, 2000–2001, 2016–2017 роки) [18].

Економічна і соціальна рада ООН (ЕКОСОП) є головним органом з координації економічної діяльності ООН та спеціалізованих установ, пов'язаних з ООН. Важливість цього органу засвідчує той факт, що на нього припадає майже 70 % всіх бюджетних ресурсів, а також персоналу ООН. За час свого членства в ООН Україна шість разів обиралася членом Еконо-

мічної і Соціальної Ради. В межах своєї компетенції Економічна і соціальна рада ООН (ЕКОСОП) обговорює міжнародні економічні й соціальні проблеми глобального і міжгалузевого характеру і розробляє рекомендації щодо політики з цих проблем для країн-членів і для системи ООН. [18; 19, с. 329–330; 20; 21].

Комісія ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ) є допоміжним органом Генеральної Асамблеї ООН, утвореним з метою сприяння прогресивному узгодженню та уніфікації права міжнародної торгівлі. Завданням цієї організації є координація роботи міжнародних організацій, що займаються питаннями міжнародної торгівлі, сприяння ширшій участі держав у чинних міжнародних конвенціях і розробка нових конвенцій та інших документів з питань права міжнародної торгівлі. ЮНСІТРАЛ приділяє увагу переважно вивченню й підготовці уніфікованих норм права у таких галузях: міжнародна купівля-продаж товарів, міжнародні платежі, міжнародний торговельний арбітраж і міжнародне законодавство в галузі морських перевезень. Зокрема, ЮНСІТРАЛ підготувала такі міжнародно-правові акти як Конвенція про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів 1974 року, Конвенцію про морське перевезення вантажів 1978 року, Конвенцію про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980 року, Конвенцію про міжнародні перевідні векселі та міжнародні прості векселі. У період 2010-2014 років представники України були членами керівних органів ЮНСІТРАЛ [22, с. 179; 23; 24].

Організація ООН з промислового розвитку (ЮНІДО) була утворена як спеціальна установа ООН. Основними цілями ЮНІДО є сприяння промислому розвитку і прискоренню індустріалізації країн, що розвиваються, а також координація всієї діяльності системи ООН у галузі промислового розвитку країн, що розвиваються. ЮНІДО сприяє інвестиціям в економіку цих країн. Оперативна діяльність ЮНІДО полягає у наданні технічної допомоги країнам, що розвиваються у здійсненні конкретних проектів та в розробці регіональних довгострокових стратегій розвитку. Україна є членом цієї організації з

1985 року. Представники України входили до складу керівних органів ЮНІДО у період 2010-2013 років [24; 25, с. 305; 26].

Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО) була створена як спеціалізована установа ООН. Головними завданнями ФАО є поліпшення харчування і підвищення життєвого рівня населення; вдосконалення виробництва, переробки, збуту і розподілу продовольства та продукції сільського господарства, підвищення його продуктивності. Здійснюючи ці завдання, ФАО сприяє капіталовкладенням у сільське господарство, передачі технологій країнам, що розвиваються, реалізації програм технічного консультування і допомоги аграрному сектору, спрямованих на раціональне використання і збереження природних ресурсів. Представники України входили до складу керівного органу цієї організації – Ради ФАО [24; 27, с. 153; 28].

Європейська економічна комісія ООН (ЄЕК) є однією з п'яти регіональних економічних комісій ООН. Україна є однією з держав-засновниць ЄЕК. За участь України в роботі ЄЕК відповідає низка профільних міністерств, відомств і організацій, що надає можливість їх представникам не тільки одержувати актуальну інформацію щодо економічної, промислової, транспортної, екологічної політики європейських країн, обмінюватися здобутим досвідом у згаданих сферах, а й брати участь у розробці загальноєвропейських норм, відповідних стандартів, інших міжнародно-правових документів. Представники України входять до складу ряду керівних органів (Бюро) Комітетів ЄЕК [29].

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) за впливом належить до трійки провідних світових економічних установ, поряд з МВФ та Світовим банком. Головними напрямками діяльності ОЕСР є надання допомоги країнам – членам для підвищення рівня їх економічного та соціального розвитку; сприяння економічному зростанню країн, що розвиваються, шляхом надання технічної допомоги; усунення перешкод в обміні товарами (послугами, роботами). Співробітництво між Україною та ОЕСР започатковано у 1997 році

шляхом підписання Кабінетом Міністрів України та ОЕСР Угоди щодо привілеїв, імунітетів та пільг, які надаються ОЕСР на території України. Угоду було ратифіковано Верховною Радою України у липні 1999 року (Закон України від 07 липня 1999 р. № 850-XIV). На сьогодні Україна тісно співпрацює з ОЕСР в статусі асоційованого члена [30; 31].

Вступ у 2008 році України до Світової організації торгівлі (СОТ) відкрив нові перспективи для розвитку національної економіки. СОТ – це міжнародна організація, метою якої є розробка системи правових норм міжнародної торгівлі та контроль за їх дотриманням. Головними цілями СОТ є забезпечення тривалого і стабільного функціонування системи міжнародних торговельних зв'язків, лібералізація міжнародної торгівлі, поступове скасування митних і торговельних обмежень, забезпечення прозорості торговельних процедур. Основу нормативно-правової бази СОТ складають 28 угод, основними з яких є ГАТТ, Генеральна Угода з торгівлі послугами (ГАТС), Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС), Угода про вирішення спорів, Угода про сільське господарство, Угода про застосування санітарних та фітосанітарних заходів, Угода про технічні бар'єри в торгівлі, Угода про правила походження, Угода про процедури імпорту ліцензування, Угода про пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи, Угода про субсидії та компенсаційні заходи, Угода про захисні заходи. Членство у СОТ передбачає обов'язкову участь у всіх багатосторонніх угодах, крім декількох з обмеженим колом учасників [32; 33].

Набуття Україною членства в СОТ створило необхідні передумови для підписання у червні 2010 року Угоди про вільну торгівлю з Європейською асоціацією вільної торгівлі (Норвегія, Швейцарія, Ісландія та Ліхтенштейн), яка набрала чинності з 1 червня 2012 року, стало потужним стимулом для започаткування переговорів з Європейським Союзом щодо створення зони вільної торгівлі [32].

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з

атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, була ратифікована Законом України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII [34]. У преамбулі до Угоди про асоціацію зазначено, що вона укладена, серед іншого, для посилення економічної інтеграції за допомогою створення поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ЗВТ) як невід'ємної частини цієї Угоди відповідно до прав та зобов'язань, що випливають із членства Сторін у Світовій організації торгівлі (СОТ), та за допомогою широкої регуляторної адаптації. Відповідно до статті 1 Угоди про асоціацію серед цілей асоціації особливе місце займає запровадження умов для посилення економічних та торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, у тому числі завдяки створенню поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі, як це визначено у Розділі IV («Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею») Угоди про асоціацію, та підтримка зусиль України стосовно завершення переходу до діючої ринкової економіки, у тому числі шляхом поступової адаптації її законодавства до *acquis* ЄС [35].

Певні можливості у сфері державної підтримки експорту також надає Україні участь у діяльності ряду регіональних міжнародних організацій. В числі таких структур слід особливо виділити регіональні організації та інтеграційні угруповання – Раду Європи, ОБСЄ, Організацію за демократію та розвиток – ГУАМ, Організацію Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС), Центральноєвропейську ініціативу (ЦЄІ). Широка тематика діяльності цих організацій та різноманітність завдань, пов'язаних з участю в них української сторони, потребує залучення до роботи багатьох органів державної влади [36].

Висновки. Таким чином, аналіз законодавства та практики організаційно-правового забезпечення підтримки експорту на міжнародному рівні дає можливість зро-

бити висновок про те, що значні можливості у сфері державної підтримки експорту надає участь України у роботі таких спеціалізованих установ системи ООН, як Економічна і Соціальна Рада ООН (ЕКОСОП), Комісія ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ), Організація ООН з промислового розвитку (ЮНІДО), Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО), Європейська економічна комісія ООН (ЄЕК). Ефективні механізми державної підтримки експорту надають Україні співпраця із Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), членство в СОТ та Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Додаткові можливості у сфері державної підтримки експорту надає Україні участь у діяльності ряду регіональних міжнародних організацій.

Список використаних джерел:

1. Поєдинок В. В. Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності : навч. посіб. К. : Юрінком Інтер, 2006. 288 с.
2. Омельченко А. В. Адміністративно-правові засади зовнішньоекономічної діяльності в Україні : монографія. К. : КНЕУ, 2011. 309 с.
3. Новицький В. Є. Міжнародна економічна діяльність України : [підручник] / Новицький В. Є. К. : КНЕУ, 2003. 948 с.
4. Антонович М. М. Міжнародне публічне право : [навч. посібник] / Антонович М. М. К. : КМ Академія : Алерта, 2003. 307 с.
5. Анцелевич Г. О. Міжнародне право : [підручник] / Г. О. Анцелевич, О. О. Покрещук. К. : Пектораль, 2003. 409 с.
6. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основи теорії : підручник / Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. К. : Либідь, 2002. 608 с.
7. Дмитрієв А. І. Міжнародне публічне право / А. І. Дмитрієв, В. І. Муравйов. К. : Юрінком Інтер, 2001. 639 с.
8. Міжнародне право. Основні галузі : підручник / [за ред. В. Г. Буткевича]. К. : Либідь, 2004. 816 с.
9. Міжнародне право : навч. посібник / [за ред. М. В. Буроменського]. К. : Юрінком Інтер, 2006. 336 с.
10. Опришко В. Ф. Міжнародне економічне право і процес : [моногр.] / Віталій Федорович Опришко. К. : Парламентське вид-во, 2014. 518 с.
11. Щербина В. С. Господарське право : [підручник]. [3-є вид., перероб. і доп.]. К. : Юрінком Інтер, 2006. 656 с.
12. Вінник О. М. Господарське право : [навч. посібник]. [2-е вид., змін. та доп.]. К. : Правова єдність, 2009. 766 с.
13. Господарське право України : навч. посібник / [за заг. ред. Н. О. Саніахметової]. Харків : Одиссей, 2005. 608 с.
14. Господарське право: Підручник / О. П. Подцерковний, О. О. Квасніцька, А. В. Смітюх та ін.; За ред. О. П. Подцерковного. Х. : Одиссей, 2010. 640 с.
15. Господарське право України : підручник : у 2 ч. Ч. 1 / [В. Ф. Опришко, Н. С. Хатнюк, Н. А. Фукс та ін.] ; за заг. ред. В. Ф. Опришка та Н. С. Хатнюк. К. : КНЕУ, 2011. 507 с.
16. Дмитрієв А. І. Міжнародне публічне право / А. І. Дмитрієв, В. І. Муравйов. К. : Юрінком Інтер, 2001. 639 с.
17. Опришко В. Ф. Міжнародне економічне право і процес : [моногр.] / Віталій Федорович Опришко. К. : Парламентське вид-во, 2014. 518 с.
18. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhнародni-vidnosini/organizaciya-obyednanih-nacij>
19. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін.]. К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана. Т. 2: Д–Й. 1999. 744 с.
20. Економічна і соціальна рада ООН. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Економічна_і_соціальна_рада_ООН
21. Офіційний сайт Економічної і соціальної ради ООН (ЕКОСОП). URL: <https://www.un.org/ecosoc/en>
22. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін.]. К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана. Т. 3: К–М. 2001. 792 с.
23. Офіційний сайт Комісії ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ). URL: <https://uncitral.un.org/en>
24. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhнародni-vidnosini/uchast-u-mizhнародnih-organizacijah>
25. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін.]. К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана. Т. 4: Н–П. 2002. 720 с.
26. Офіційний сайт Організації ООН з промислового розвитку (ЮНІДО). URL: <https://www.unido.org/>

27. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін.]. К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана. Т. 5: П–С. 2003. 736 с.
28. Офіційний сайт Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО). URL: <http://www.fao.org/home/en/>
29. Офіційний сайт Постійного представництва України при відділені ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві. URL: <https://geneva.mfa.gov.ua/posolstvo/2607-jevropejsyka-jeconomichna-komisija-oon>
30. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/organizaciya-ekonomichnogo-spivrobotnictva-ta-rozvitku>
31. Офіційний сайт Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). URL: <http://www.oecd.org/>
32. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/svitova-organizaciya-torgivli-sot>
33. Офіційний сайт Світової організації торгівлі. URL: <https://www.wto.org/>
34. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#n2>
35. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
36. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/uchast-u-mizhnarodnih-organizacijah>

Komarnytskyi D. Ukraine's participation in international economic organizations as one of the administrative and legal forms of state export support

Given that the functions of the state are divided into internal and external, state export support is also implemented both at the national and international levels. Ukraine's participation in international economic organizations is one of the administrative and legal forms of state export support and one of the means of implementing the foreign economic function of the state, and it needs further improvement.

In the conditions of globalization of international and, in particular, international economic relations, the interdependence of states in their political, economic, social and cultural development is more clearly manifested. Many issues arise, the solution of which requires joint efforts of states and coordination of their actions. One of the ways to solve these issues is to participate in the work of international organizations.

An international economic organization should be understood as a type of international organization that is designed to promote and ensure international economic cooperation with the participation of states and other international organizations, regardless of whether for it this direction is the main or one of the directions of international cooperation.

The analysis of the legislation and practice of organizational and legal support for export support at the international level makes it possible to conclude that significant opportunities in the field of state support for exports are provided by Ukraine's participation in the work of such specialized institutions of the UN system as the UN Economic and Social Council (ECOSOC), the Commission United Nations International Trade Law (UNCITRAL), United Nations Industrial Development Organization (UNIDO), United Nations Food and Agriculture Organization (FAO), United Nations Economic Commission for Europe (EEC). Cooperation with the Organization for Economic Co-operation and Development (OECD), WTO membership and the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand, provide Ukraine with effective mechanisms for state support for exports. Participation in the activities of a number of regional international organizations gives Ukraine additional opportunities in the field of state export support.

Key words: *foreign economic functions of the state, international organizations, export, international trade.*